

Liepsnojanti Šiaurė

Atkelta iš 3 p.

ČK operatyvinė dalis jautė kalinių neapibrėžtą bruzdėjamą lagerių skyriuose. Pagal ČK paruoštą schemą sukeltose masinėse riaušėse turėjo būti "nuleistas kraujas", suimti ir nubausti Pasipriešinimo vadovai, aktyvistai ir kiršintojai. Akstinas riaušėms buvo lagerininkų žudynės, apsaugos kareiviams šaudant juos gyvenamosiose zonose. ČK operatyvinių skyrių provokacija, sprendimas organizuoti trumpalaikį sukilimą, kurį ji kontroliuotų, turėjo prasidėti visuose lageriuose. Tačiau nebuvo įvertintas Pasipriešinimo organizacijos vaidmuo tarp kalinių. Pavyzdys - Medvežka. Čia, kaliniams užėmus lagerį ir nikelio rūdos karjerą, mobilizuota apie 300 vyrų (saugos grupių nariai, rezervas), sudaryta vidaus tvarkos palaikymo komanda., sargybos postai, neleidžiantys kariuomenei prakirpti zoną juosiančias užtvartas ir patekti į vidų. Visos lagerio valdymo struktūros, išrinkti sukilimo komitetai savo užduotis atliko nepriekaištingai, įtraukė Maskvą į derybas su kaliniais. Sukilimo metu nei viename lageryje nebuvo ČK laukto susipriešinimo tarp atskirų tautinių grupių kalinių, susidorojimo su atskirais kaliniais. Tikroji sukilimo priežastis - nežmoniškas GULAG-o režimas, nuožmus žmogiškojo orumo žeminimas.

Vorkuta

Vorkutos regione 1953 m. veikė per 130 lagerių skyrių ir punktų. Jie priklausė Vorkutlagui (darbo pataisos lageriai už kriminalinius ir buitinius nusikaltimus) ir Rečlagui (ypatingojo režimo lageriai, sudaryti 1948 m., pakeičiantys buvusius katorgos lagerius). Rečlage kalėjo virš 39 tūkst. politinių kalinių, tarp kurių buvo virš 4,5 tūkst. lietuvių. Jiems buvo skiriami sunkiausi fiziniai darbai anglies šachtose, statybose bei darbai, susiję su šachtų plėtra ir jų aptarnavimu. Šie kaliniai buvo numeruoti dvidešimtojo amžiaus vergai. Po Stalino mirties daugelis tikėjosi, kad padėtis keisis į gerąją pusę, kad bus amnestija, palengvės režimas, pagerės kalinių buitis, komisijos peržiūrės kalinių bylas. Tačiau teko nusivilti; lauktoji amnestija palietė tik kriminalinius nusikaltėlius, Rečlago kaliniams režimas buvo dar sugriežtintas. Pasiekdavo žinios apie vienur ar kitur vykstančius masinius bado streikus, sukilimus ir kitokį bruzdėjamą. Norilsko sukilimo atgarsiai pasiekė ir Rečlago kalinius. Amerikos radijas 1953 m. birželio pirmomis dienomis pranešė, kad Norilsko politinių kalinių sukilime dalyvauja virš 20 tūkst. žmonių. Šią žinią paskleidė laisvieji tarnautojai. Kadangi Rečlagas apėmė didelę teritoriją, glaudaus ryšio tarp kalinių nebuvo. Nebuvo ir Pasipriešinimo organizacijos, vienijančios įvairių tautybių kalinių grupes, ypač skaitlingas, kaip ukrainiečių, lietuvių, rusų. Kalinių masė veikti koordinuotai ir ryžtingai nebuvo pasiruošusi. Teigti, kad kaliniai buvo pasy-

vūs negalima, nes buvo nepaklusnumo atvejų, dešimtys bėgdavo, atsisakydavo dirbti ištisos brigados, šitai liudijo pilni baudos izoliatoriai. 1953 m. liepos mėn. įvykiai kai kuriuose Rečlago lageriuose, streikai, peraugę į sukilimus, buvo protesto ženklas prieš pažeminimo ir prievartos sistemą, nusi-vylimo esama padėtimi išdava. Rugsjūčio 1 d. įvykdytas masinis Jur-Šoro lagerio 29-os šachtos kalinių sušaudymas, jų aukos artino laisvę, pertvarkymus.

Atvykusią Maskvos komisiją paveikė kalinių, kurie nepasitraukė ir drąsiai atstatė krūtines prieš kulkosvaidžių ugnį, ryžtas. Iškart buvo patenkinta dalis ekonominio pobūdžio reikalavimų, dalį jų pažadėta svarstyti Maskvoje. Kalinių, ypač pabaltijiečių, vakarų ukrainiečių bei kalinčių užsienio piliečių tai netenkino; jie troško laisvės.

1954 m. aktyvią veiklą Rečlago skyriuose išvystė pagrindžio organizacijos: Laisvės kovotojų šiaurės sąjunga ir Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga. Buvo išanalizuotos 1953 m. nesėkmių priežastys, vyko parengiamasis darbas 1955 m. numatytam visuotiniam Vorkutos kalinių streikui. Imta spausdinti ir platinti tarp kalinių atsišaukimus rusų ir lietuvių kalbomis, kuriuose raginama streikuoti, reikalauti laisvės. Kaliniai gadino šachtų įrenginius, vykdė diversijos aktus. Lietuviai leido pagrindžio laikraštėlius "Protėvių keliu", "Varpą". Susiorganizavo streiko koordinacinis komitetas, į kurį įėjo S. Ignatavičius, J. Uogintas, E. Burokas, J. Valaitis, V. Vaineikis. Koordinacinis komitetas veikė 62-me baudos lageryje, nes čia atvežti iš įvairių lagerių "nepaklusnieji" palaikė ryšius su savo lageriais. Susikūrė kovose užgrūdintų kalinių lietuvių grupė, kuriai priklausė E. Svilainis, E. Laugalys, E. Smetona, E. Burokas, V. Svilas ir daugelis kitų. Lietuviai ruošdami streiką tikėjo, kad kitų tautybių kaliniai prie jo savaime prisidės, todėl nesitarė su ukrainiečiais, kurie sudarė daugumą, bei kitų tautybių grupėmis. Tačiau, streiką atidėjus keletu dienų vėlesniam laikui, ši klaida buvo ištaisyta.

Lagerių valdžia šį kartą blaiviai įvertino padėtį, taikiai sprendė problemą, patenkino visus, 1953 m. išskeltus, reikalavimus.

Lietuviai Norilske ir Vorkutoje aktyviu dalyvavimu pasipriešinimo kovose nusipelnė kitų tautybių grupių pagarbos. Norilsko ir Vorkutos sukilėlių laisvės dvasia pasklido plačiai, GULAG-o salynas žlugo, virš jo griuvėsių sklاندė nemirštanti Lietuvos laisvės dvasia. Ir mes ją matėme.

**Aš nemiriau, manęs jie nesušaudė,
Brangieji, su Jumis šią valandą esu.
Aš išgirdau, kaip Laisvės varpas gaudė,
Giedoju „Lietuva Tėvyne“ su ašarom visu balsu.
A. Paulavičius**